

2. Rahvusvahelised kuriteod

Rahvusvahelise kuriteo täpne ja laialdaselt aktsepteeritud määratlus puudub: määratlused on autoriti erinevad ja mõnikord nõnda laialivalguvad, et väljuvad kesksete kuritegude (*core crimes*) käsitlesest. Üldiselt eristatakse viit rahvusvahelise kuriteo kategooriat: genotsiid, inimsusevastased kuriteod, sõjakuriteod, agressioon ja muud kuriteod. Kuna iga kategooria hõlmab mitut koosseisu alternatiivi, millest igal on eraldiseisev *corpus delicti*, ei ole mahupiirangu tõttu võimalik neid kõiki siin käsitleda.

Selles alapunktis püüan anda sissejuhatava ülevaate genotsiidi ja inimsusevastaste kuritegude tähendusest rahvusvahelise kriminaalõiguse kontekstis ning ehk aidata selle kaudu paremini mõista, millist rolli suudab see õigusharu täita inimõiguste kaitstes. Mahupiirangu tõttu ei ole võimalik kirjutada sama põhjalikult kõigist kuriteoliikidest, mistõttu jäävad sõjakuriteod, agressioon ja muud kuriteod peatükist välja. Ühtlasi on see alapunkt veidi tugevama juriidilise fookusega kui esimene.

2.1. Genotsiid

Genotsiidi all mõistetakse rahvuse või etnilise grupi hävitamist ja see tunnistati rahvusvaheliseks kuriteoks alles 1946. aastal¹. See dokument sisaldas genotsiidikuriteo kaitstud grupi hulgas ka poliitilisi rühmi, mis jäeti 1984. aasta genotsiidi vältimise ja karistamise konventsioonist välja. Genotsiidi vältimise ja karistamise konventsioon (edaspidi genotsiidivastane konventsioon) ongi peamine dokument, mis on rahvusvahelises õiguses võetud genotsiidi määratlemise aluseks. Selle artiklis 2 on genotsiid määratletud järgmiselt.

„Käesoleva konventsiooni kohaselt mõistetakse genotsiidi all iga allpool loetletud tegu, mis on toime pandud kavatsusega hävitada osaliselt või täielikult rahvuslikke, etnilisi, rassilisi või usulisi üksusi, nagu:

(a) üksuse liikmete tapmine;

(b) üksuse liikmetele tõsiste kehaliste vigastuste või vaimsete hälvete tekitamine;

(c) üksusele tahtlikult selliste elutingimuste pealesurumine, mis põhjustab üksuse täielikku või osalist hävimist;

(d) abinõude rakendamine üksusesisese sündimuse takistamiseks;

(e) laste sunniviisiline ümberpaigutamine ühest üksusest teise.“[2](#)

Määratlus on ajas püsinud, sest nii tribunaliide statuutides kui ka Rooma statuudis on genotsiidikuriteo koosseis sätestatud samamoodi.[3](#) Sellegipoolest ei saa väita, et genotsiidi definitsiooni tõlgendused oleksid olnud alati ühesugused.

Genotsiidikuritegu on üks inimsusevastase kuriteo alaliik, erinedes genotsiidist eelkõige subjektiivse teokoosseisu poolest: genotsiid sisaldab kohustuslikuna tahtlust gruppi hävitada (*genocidal intent* ehk *dolus specialis*).

Genotsiidi eesmärk on niisiis mingi rahvusliku, etnilise, rassilise või usulise ühenduse osaline või täielik hävitamine. See ei tähenda ilmtingimata otsest füüsilist hävitamist, vaid genotsiid võib seisneda ka tegudes, mille tagajärjel muudetakse grupi kui sellise olemasolu võimatuks. Veel erineb genotsiid inimsusevastastest kuritegudest selle poolest, et viimase puhul on nõutav laiaulatuslikkus või süstemaatilisus (genotsiidi puhul ei ole n-ö ulatus nõutud).

Kuigi sõna *genotsiid* kasutamine on raskete massikuritegude kontekstis üsna levinud, eriti meedias, ei pruugi need teod juriidiliselt vastata genotsiidikuriteo koosseisule. Genotsiidikuriteo puhul tuleb tuvastada, et ohver kuulub kaitstud gruppi ning et süüdistatav on pannud toime vähemalt ühe karistatavatest tegudest, samuti peab olema tuvastatud tahtlus karistatava teo osas ja *dolus specialis*.

Kaitstud grupp

Genotsiidivastane konventsioon ei kaitse mitte kõiki gruppe, vaid on piiratud rahvuslike, etniliste, rassiliste ja usuliste gruppide kaitsmisega.[4](#) Genotsiidi tähendus rahvusvahelises kriminaalõiguses hõlmab mõiste kitsast määratlust, mille alusel käsitatakse genotsiidina kaitstava grupi hävitamist füüsiliste ja bioloogiliste vahenditega – välja on jäetud kultuuriline genotsiid ehk inimrühma keele ja kultuuri hävitamine.[5](#) Seega ei kvalifitseeru paljud massilised tapmised näiteks Venemaal, Hiinas, Kambodžas või Lõuna-Ameerikas genotsiidikuritegudena, sest genotsiidivastane konventsioon ei hõlma poliitilisi ja majanduslikke gruppe kaitstud gruppidenä.[6](#)

Kaitstud gruppide all peetakse silmas „üsna püsivaid grupe“ (*relatively stable groups*), kuhu inimesed kuuluvad enamasti juba sündides.⁷ Leidub seisukohti, mille alusel on kaitstud gruppide nimekiri liiga kitsas ja ei taga vajalikku kaitset teistele gruppidele.⁸ Mõni autor on püüdnud kaitstud grupe piiritleda kui iga püsivat gruppi (nt Rwanda kohtus Akayesu juhtum, samuti rahvusvahelistes ülevaadetes ja uuringutes), kuid rahvusvaheline praktika seda lähenemist üldjuhul ei toeta.⁹ Kaitstud gruppide nimekirja käsitatakse harilikult ammendava loeteluna, ehkki riigisisestest kriminaalseadustest on olnud näha selle laiendamist. Andres Parmas on selgitanud, et osa riike on loobunud kaitstavate gruppide enumeratiivsest loetlemisest ning määratlenud grupid üldterminiga *sotsiaalsed grupid*, mis võimaldab genotsiidikuritegude menetlemisel kaitstud gruppide loetelu laiendada.¹⁰

Teisalt ei ole grupid genotsiidivastases konventsioonis ega ka kohtute statuutides eraldi määratletud ning pole päris selge, kuidas ja kes määrab kindlaks grupikuuluvuse. Grupi piiritlemine on aga oluline, sest rahvusvahelise kriminaalõiguse mõttes saab genotsiidikuritegu toime panna ainult kaitstud gruppide vastu. See tähendab, et kui tuvastatakse, et tegu pole kaitstud grupiga, ei ole tegu ka genotsiidikuriteoga.

Nagu mainitud, on grupikuuluvust määrata keeruline, sest tavaliselt on selle objektiivne tuvastamine raskendatud, näiteks on see nii kellegi etnilise või religioosse kuuluvuse määramise puhul pelgalt füüsiliste tunnusjoonte alusel. Samuti võib näiteks religioosse grupi piires tekkida vaidlus selle üle, kes sellesse kuulub.

Kohtupraktikas on kasutatud grupikuuluvuse määramiseks erinevaid meetodeid. Genotsiidi nelja kaitstud grupi määramisel on rahvusvahelised kriminaalkohtud järkjärgult liikunud objektiivselt lähenemisviisilt subjektiivsele või nende kahe kombineerimisele.¹¹ Grupi liikmesust ei määrata seega mitte ainult objektiivsete parameetrite abil (nt nahavärvus), vaid ka erinevuse tajumise ja grupikuuluvuse subjektiivse tajumise alusel.¹²

Karistatavad teod

Karistatavate tegude loetelu on ammendav.¹³ Need teod on 1) tapmine¹⁴ , 2) tõsiste kehaliste vigastuste või vaimsete hälvete tekitamine¹⁵ , 3) selliste elutingimuste pealesurumine, mis põhjustab grupi täieliku või osalise hävimise¹⁶ , 4) grupisisese sündimuse takistamine¹⁷ ja 5) laste sunniviisiline ümberpaigutamine¹⁸ .

Karistatavad teod on koosseisualternatiividega ning lisaks genotsiidikuriteo üldistele koosseisuelementidele (kaitstav grupp ja *dolus specialis*) peab olema täidetud iga karistatava teo objektiivne (*actus reus*) ja subjektiivne koosseis (*mens rea*). Näiteks tapmise puhul tuleb tuvastada selle kui tahtliku surma põhjustamise objektiivsed ja subjektiivsed teokoosseisulised elemendid, nagu ka üldised genotsiidikoosseisu elemendid (grupi liikmeid tapeti eesmärgiga grupp osaliselt või täielikult hävitada ning ohvrid on kaitstud grupi liikmed).

Konkreetses karistatava teo *mens rea* erineb siiski genotsiidikuriteo üldkoosseisu tahtlusest. Kui genotsiidikuriteo puhul on nõutud kavatsetus, siis konkreetse karistatava teo puhul mitte. Näiteks Kayishema ja Ruzindana kaasuse puhul leiti, et konkreetse karistatava teo puhul pole kavatsetus nõutav, sest määrav on see, et tegu on pandud toime eesmärgiga grupp osaliselt või täielikult hävitada.[19](#)

Dolus specialis

Genotsiidikuriteo puhul on kasutusel nn topelt *mens rea*, teisisõnu kahekordne subjektiivse külje nõue. Esiteks peab olema tõendatud toimepanija tahtlus (mitte kavatsetus) panna toime karistatav tegu (üldine subjektiivne element) ja teiseks spetsiaalne tahtlus ehk kavatsetus grupp osaliselt või täielikult hävitada (*dolus specialis*).[20](#) See tähendab, et karistatavad teod peavad olema toime pandud konkreetse tahtlusega see eesmärk saavutada. Peale karistatavate tegude objektiivse koosseisu tuleb tuvastada nende subjektiivne koosseis. Seega on vaja näidata, et toimepanija pani teo toime vähemalt kaudse tahtlusega ja ühtlasi eesmärgiga grupp hävitada.

Tuleb mõista, et genotsiidi puhul ei rünnata inimesi mitte seetõttu, kes nad on individidena, vaid seetõttu, et nad on osa teatud grupist, sest ründaja eesmärk on see grupp osaliselt või täielikult hävitada.[21](#) Näiteks ei tähenda mingi hulga inimeste tapmine nende nahavärvi tõttu seda, et tegu on ilmtingimata genotsiidikuriteoga. Tähtis on asjaolu, et tegu on pandud toime eesmärgiga aidata kaasa kindla grupi kui üksuse hävitamisele. Hävinemine tähendab grupi kui eraldiseisva üksuse olemasolu lakkamist. Teisalt ei ole nõutav, et see eesmärk on täidetud või et grupi kõik liikmed tuleb füüsiliselt hävitada. Peale selle tähendab hävitamine genotsiidivastase konventsiooni tähenduses II artikliga kaitstud grupi füüsilist või bioloogilist hävitamist.

Genotsiidikuritegu on kohtus äärmiselt raske tõestada just seetõttu, et see sõltub hävitamise kavatsusest. Kohtud on *dolus specialis*'e tuvastamisel tuginenud siiski ka kaudsetele asitõenditele: sellist tahtlust on võimalik järeldada põhjusel, et see järeldus on olemasolevate asitõendite alusel ainus loogiline tulem.[22](#) Seega võib ülestunnistuse puudumise korral olla ka kontekstuaalne osa grupi hävitamise tahtluse tuvastamiseks oluline.

Näiteks Jelišići kaasuses leiti, et genotsiiditahtlus võib olla tõendatud ka kaudsete tõenditega, mille seas on üldine kontekst, kus kuriteod toime pandi, julmade tegude ulatus, grupi hävitamisele kaasaaitavate tegude korduvus ning ohvrite tahtlikult ja süstemaatiliselt sihtmärgiks võtmine nende grupikuuluvuse alusel, jättes samal ajal välja teistesse gruppidesse kuuluvad inimesed.[23](#)

Kuigi Jugoslaavia tribunal leidis, et plaan või strateegia võib olla grupi hävitamise tahtluse tõendamiseks kaalukas tõend, ei ole plaani olemasolu genotsiidikuriteo nõutav koosseisuline element.[24](#) Sellegipoolest on plaani kui sellist käsitatud kohtutes olulise asitõendina, st osana *dolus specialis*'est. Näiteks Stakići kaasuses keskenduti laiaulatuslike mustrite otsimisele Prijedoris moslemite vastu toimepandud tegudes.[25](#) Samas kaasuses otsustati, et genotsiidikuriteo toimepanek ei ole tõendatud, sest *dolus specialis*'e olemasolu pole Stakići puhul tõendatud, ja otsustavaks sai just asitõendite puudumine täpse plaani kohta.[26](#)

Samas oli Vujadin Popović et al. kaasuses tõendeid plaanist panna toime genotsiid. Bosnia serblased hukkasid 1995. aasta juulis 7000–8000 Bosnia meessoost (sõjajaealist) moslemit. Eelkõige tapetute arv ja tapmiste organiseeritus ning asjaolu, et tapmised ei olnud kuidagi seotud võimaliku sõjalise ohuga ohvrite poolt, veenis kohut, et tegu oli kooskõlastatud plaaniga hävitada Bosnias moslemid.[27](#) Karadžići ja Mladići otsustes pidas Jugoslaavia ka moslemitele kuuluvate institutsioonide ja raamatukogude hävitamist asitõendiks selle kohta, et toimepanijatel oli eesmärk grupp kui selline hävitada.

Kuigi ei ole nimetatud ühtegi kvantitatiivset lävendit, mis määraks, millal on tegu grupi osalise või täieliku hävitamisega (kuigi täielik oleks üsna kergesti tuletatav), ning ei ole nõutav, et grupp tuleb täielikult füüsiliselt hävitada, kuulub genotsiidikuriteo kui sellise olemusse tahtlus hävitada vähemalt oluline osa grupist. Osa grupist võib olla oluline nii kvantiteedilt (arvuliselt) kui ka kvaliteedilt (seoses oma silmapaistvusega või juhtiva rolliga kogu kaitstud grupis, näiteks grupi struktuuri või olemasolu jaoks tähtsad isikud, intellektuaalid, vaimsed juhid,

arvamusliidrid ja teadlased).[28](#) Selleks, et lugeda genotsiid toimepanduks, on vaja ainult tuvastada tõsiasi, et kaitstud grupi olulise osa vastu on pandud toime keelatud tegu, mille eesmärk on see grupp hävitada (isegi kui kokkuvõttes ei juhtunud selle grupiga tegelikult midagi).

See, kuidas defineerida kuriteo koosseisulisi elemente, võib konfliktidega kaasnevate inimõiguste rikkumiste makrotasandil tunduda marginaalne. Teisalt on just sellised nüansid nagu kuriteo koosseisulised elemendid otsustavad selles, kas ja millise kuriteoga on tegu ning kas isik üldse võetakse vastutusele. Kuritegude piiritlemisel esineb riigiti suuri kultuurilisi erinevusi. Sel põhjusel on eriti tähtis, et nii tõsised kuriteod nagu genotsiid on keelatud kõikjal maailmas ja et on olemas täpsem õiguslik määratlus, millest lähtuda.

2.2. Inimsusevastased kuriteod

Inimsusevastased kuriteod on inimväärikuse rasked rikkumised (eelkõige elu, tervise ja vabaduse vastu), mis on pandud toime tsiviilisikute vastu osana laiaulatuslikust või süstemaatilisest plaanist.[29](#) Põhimõtteliselt on need ebainimlikud teod, mis kujutavad endast kuritegusid enamiku maailma riikide kriminaalõigussüsteemis. Inimsusevastased kuriteod erinevad sõjakuritegudest selle poolest, et need ei ole mitte üksikute sõdurite üksikud teod, vaid pandud toime riigi poliitika edendamiseks.

Esimest korda võeti inimene inimsusevastaste kuritegude eest vastutusele Nürnbergi kohtuprotsesside käigus. Erinevalt teistest rahvusvahelistest kuritegudest, sealhulgas genotsiidist, ei ole inimsusevastaseid kuritegusid kodifitseeritud rahvusvahelises lepingus, vaid need on tuletatud rahvusvahelisest tavaõigusest.

Rahvusvaheliste tribunalide põhikirjad kajastavad inimsusevastaseid kuritegusid üldiselt sellisena, nagu need eksisteerisid rahvusvahelise tavaõiguse alusel. Neid kuritegusid on sellest ajast alates menetlenud ka teised rahvusvahelised kohtud (näiteks endise Jugoslaavia tribunal, Rwanda tribunal ja Rahvusvaheline Kriminaalkohus), samuti riigisisised kohtud.

Kuigi Rooma statuudi artiklis 10 on öeldud, et statuuti ei saa pidada rahvusvahelise kriminaalõiguse lõplikuks kodifitseerimiseks, peegeldab statuudis olev määratlus vähemalt rahvusvahelise üldsuse viimati saavutatud üksmeelt ja praegu peetakse seda inimsusevastaste kuritegude kõige autoriteetsemaks määratluseks. Rooma statuudi artikli 7 järgi on inimsusevastane kuritegu vähemalt üks selles artiklis loetletud keelatud tegudest[30](#), mis on pandud teadlikult toime osana massilisest või

süsteemaatilisest rünnakust tsiviilelanike vastu.

Mõneti erinev on olnud *ad hoc*-tribunalide praktika. Jugoslaavia tribunali põhikirja alusel on inimsusevastane kuritegu selline, mille puhul on rünnak sooritatud relvakonflikti kontekstis³¹, ja Rwanda tribunali põhikirja alusel peab rünnakul olema diskrimineeriv element³². Kumbagi neist elementidest ei käsitata rahvusvahelise tavaõiguse järgi inimsusevastase kuriteo koosseisuelemendina. Järgnevalt vaatlen kõiki konkreetseid aluseks olevaid toiminguid, mida võib kontekstielementide täitmise korral pidada inimsusevastaseks kuriteoks. Iga karistatava teo (nt mõrv, vägistamine, orjastamine) koosseisualternatiive ja nende elemente ma mahupiirangu tõttu allpool ei käsitle.

Karistatav tegu peab olema pandud toime osana rünnakust. Ründama ei pea sõjalised jõud: inimsusevastane kuritegu võidakse panna toime ka väljaspool relvakonflikti, st rahuajal. Rünnak ei pea olema ilmtingimata vägivaldne. Üldiselt on kohtupraktikas nõutud, et peab olema mitu karistatavat tegu või ohvrit, et tegu oleks tsiviilelanike vastu suunatud rünnakuga. Teod võivad olla erinevad. Rahvusvaheline Kriminaalkohus peab rünnakuks tsiviilelanike vastu korraldatud operatsiooni või aktsiooni.³³

Jugoslaavia tribunal on leidnud, et riiklik plaan ega poliitika ei pea küll olema olemas, kuid vajalik on vähemalt see, et riik või muu võimu teostav rühm sallib inimsusevastaste kuritegude toimepanekut. Kuigi Rwanda ja Jugoslaavia tribunali statuutides ei piiratud toimepanijate ringi nende staatuse alusel, on Rahvusvaheline Kriminaalkohus seadnud kuritegude elementides rangema standardi, nõudes, et teod oleksid pandud toime riigi või organisatsiooni kaasabil või heakskiidul.³⁴

Inimsusevastaste kuritegude puhul ei ole *dolus specialis* nõutav. Rooma statuudi elementide alusel ei ole vaja ka seda, et toimepanijal oleksid üksikasjalikud teadmised rünnakust, plaanist või strateegiast. Piisab sellest, et tal oli üldine teadmine massilisest või süstemaatilisest rünnakust ning ta plaanis aidata sellele kaasa. Sõnadega *massiline* või *süstemaatiline* kirjeldatakse rünnaku olemust või ulatust.³⁵ *Massiline* viitab rünnaku ulatuslikkusele, mis kajastub peamiselt ohvrite arvus. Ei ole kindlat ohvrite arvu, mis kvalifitseeriks rünnaku massiliseks. *Massiline* võib hõlmata massilist, sagedast ja ulatuslikku tegevust, mis on suunatud paljude ohvrite vastu. *Süstemaatiline* viitab vägivallaaktide organiseeritud olemusele ja sarnase kuritegeliku käitumise korrapärasele kordumisele. See hõlmab põhjalikult korraldatud ja regulaarset mustrit järgivat strateegiat või meetodilist plaani. Nõue,

et rünnak oleks massiline või süstemaatiline, ei ole kumulatiivne, st tõestada tuleb ainult ühte nendest.[36](#)

Rünnak peab olema suunatud tsiviilelanike vastu, seejuures peavad nad olema rünnaku peamine, mitte juhuslik sihtmärk. Seega on rünnaku esmane objekt mistahes tsiviilelanikud, kusjuures väljend *mistahes* tõstab esile asjaolu, et inimsusevastaseid kuritegusid pannakse toime nii vaenlase kui ka enda riigi kodanike vastu. *Tsiviilelanikud* tähistab mittevõitlejaid. *Rahvastik* viitab suuremale hulgale ohvritele ja kollektiivsetele kuritegudele. Pole vaja, et sihikule on võetud kogu piirkonna rahvastik: piisab sellest, kui näidata, et rünnaku käigus sihti teatud arvu inimesi või et inimesi rünnati selliselt, et rünnak oli tegelikult suunatud tsiviilelanike, mitte väikese ja juhuslikult valitud arvu inimeste vastu.[37](#)

Rahvusvahelise humanitaarõiguse reeglid kehtivad konflikti kõigile osalistele olenemata sellest, kes on agressor. Kuna rünnaku esmane objekt peab olema mistahes tsiviilelanikud, on selle koosseisu all välistatud rünnakud, mis on suunatud peamiselt sõjalistele sihtmärkidele.

Et teha kindlaks, kas rünnak oli suunatud tsiviil- või sõjalistele sihtmärkidele, võib kohus kaaluda, kas asjaomane pool järgis sõjaseadusi. See ei tähenda, et tsiviilelanike sihtimine on seaduslik juhul, kui see on sõjalise vajaduse tõttu õigustatud, sest tsiviilelanike sihtimisele kehtib rahvusvahelise õiguse alusel absoluutne keeld. Näiteks Jugoslaavia tribunali Mrkšići kohtuasjas olid kuriteod suunatud inimrühma vastu, tuginedes nende tajutud osalusele relvajõududes, ja seetõttu koheldi neid tsiviilelanikest erinevalt.[38](#) Selle juhtumi asjaolud hõlmasid haavatud võitlejate väljavalimist ja tapmist. Need kuriteod ei olnud siiski inimsusevastased, ehkki need pandi toime ainult kaks päeva pärast seda, kui kurjategijad olid osalenud samas piirkonnas tsiviilelanike vastu toimunud suurrünnakus.

Inimsusevastased kuriteod on pandud sageli toime riikliku poliitika osana, kuid neid võivad toime panna ka relvastatud või paramilitaarsed mitteriiklikud rühmitused.[39](#) Erinevalt sõjakuritegudest pannakse inimsusevastaseid kuritegusid toime ka rahuajal ja vastupidiselt genotsiidile ei ole karistatavad teod suunatud tingimata kindla rahvusliku, etnilise, rassilise või usulise rühma vastu.

Süüdistatava tegu peab olema seotud rünnakuga (seos teo ja rünnaku vahel). Kuritegu, mis on toime pandud enne tsiviilelanike vastu suunatud peamist rünnakut, pärast seda või väljaspool seda, võib siiski olla selle rünnaku osa juhul, kui seos on

piisavalt tõendatud.⁴⁰ Keelatud tegu ei tohi samas olla üksik tegu. Tegu loetakse isoleeritud toiminguks siis, kui see on rünnakust nii kaugel, et toimepaneku konteksti ja asjaolusid arvestades ei saa seda mõistlikult pidada rünnaku osaks.

Süüdistatava teod ei pea olema samad kui teised rünnaku ajal toime pandud teod. Näiteks kui rünnaku tagajärg on tapmised ja inimene paneb rünnaku käigus toime seksuaalvägivalla kuriteo, on ta süüdi seksuaalvägivallas inimsusevastase kuriteona (kui on olemas vajalikud kontekstuaalsed elemendid ja seos). Seose kriteeriumil on kaks elementi⁴¹, mida peab süüdistusega tõendama: 1) sellise teo toimepanek, mis võib oma olemuselt või tagajärgedelt rünnakut veelgi soodustada, ja 2) süüdistatava teadmine, et rünnatakse tsiviilelanikke ja et tema tegu on osa rünnakust.

Kokkuvõtteks võib öelda, et rahvusvaheliste kuritegude sisustamine (ja menetlemine) ei ole kindlasti kerge ülesanne. Ühelt poolt võib jääda mulje, et (materiaal)õigus on ehk liiga jäik, tehniline ja (elu)kauge ning seepärast ei suuda inimeste ootustele õiglusest vastata. Teiselt poolt on kuritegude kindlaksmääramine vajalik sõltumata sellest, kas sellega iga kord õiglust luua suudetakse. Loomulikult tasub silmas pidada ka seda, et õigus ja õiglus ei ole sünonüümid.

- ¹ÜRO Peaassamblee resolutsioon 96 (1). – <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/47/PDF/NR003347.pdf?OpenElement>
- ²Genotsiidi vältimise ja karistamise konventsioon (1984) – <https://www.riigiteataja.ee/akt/23973>
- ³Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut, art 6.
- ⁴Cassese, A. International Criminal Law, lk 139.
- ⁵Parmas, A. Magistritöö, lk 63.
- ⁶Cassese, A. International Criminal Law, lk 130–131.
- ⁷Ibid
- ⁸Vt Strandberg Hassellind, F. Groups defined by gender and the Genocide Convention. – Genocide Studies and Prevention: An International Journal 2020/14 (1), lk 60–75.
- ⁹Cassese. International Criminal Law.
- ¹⁰Parmas, A. Magistritöö, lk 64.
- ¹¹Ibid.
- ¹²ICTR, ICTR-96-3-T, Prokurör vs. Georges Rutaganda 06.12.1999, p 56.
- ¹³Cassese, A. International Criminal Law.
- ¹⁴Tapmine ehk tahtlik surma põhjustamine. Vt nt IT-05-87-T, Prokurör v. Milutinović et al., 26.02.2009; IT-04-82-T, Prokurör vs. Ljube Boškoski et al.,

10.07.2008; ICTR-98-44A, Prokurör vs. Juvénal Kajelijeli; ICTR-96-14-0325/1, Prokurör vs. Eliézer Niyitegeka, . ICTR-96-3-T, Prokurör vs. Georges Rutaganda, 06.12.1999; ICTR-96-4-T, Prokurör vs. Jean-Paul Akayesu, 02.09.1998; ICTR-01-64-0200/2, Prokurör vs. Sylvestre Gacumbitsi.

- [15](#) Vigastused ei pea olema püsivad ega parandamatud. Hõlmatud on piinamine, ebainimlik ja alandav kohtlemine, seksuaalvägivald, tervisekahjustused, tapmisega ähvardamine ja narkootikumide sunnitud tarvitamine. Vt nt ICTR-2001-66-A, Prokurör vs. Athanase Seromba, 12.03.2008; ICTR-95-1B-0205/1, Prokurör vs. Mikaeli Muhimana; IT-99-36-T, Prokurör vs. Radoslav Brđanin, 01.09.2004; ICTR-99-54A-0264/1, Prokurör vs. Jean de Dieu Kamuhanda; ICTR-96-13, Prokurör vs. Alfred Musema; ICTR-98-42, Prokurör vs. Nyiramasuhuko et al.
- [16](#) See tähendab grupi füüsiliseks ellujäämiseks vajalike ressursside, nt puhta vee, toidu, riiete, peavarju või meditsiiniteenuste tahtlik äravõtmine. Elu säilitamiseks vajalike vahendite äravõtmine võib toimuda saagi konfiskeerimise, toiduainete blokeerimise, laagrites kinnipidamise, sunniviisilise ümberasustamise või kõrbesse väljasaatmise kaudu. Vt nt IT-97-24-T, Prokurör vs. Milomir Stakić, 31.07.2003; IT-99-36-T, Prokurör vs. Radoslav Brđanin, 01.09.2004; IT-95-5/18-T, Prokurör vs. Radovan Karadžić.
- [17](#) Hõlmab tahtevastast steriliseerimist, sunniviisilist aborti, abielu keelamist ning meeste ja naiste pikaajalist lahusolekut, mis on ette nähtud järglaste saamise vältimiseks. Vt ICTR-96-4-T, Prokurör vs. Jean-Paul Akayesu, 02.09.1998; IT-95-10-T, Prokurör vs. Goran Jelišić, 14.12.1999.
- [18](#) Mis on kehtestatud otsese jõu või vägivalla, sunni, kinnipidamise, psühholoogilise rõhumise või muude sunniviiside abil. Lapse õiguste konventsioon määratleb lapse kui alla 18-aastase inimese. Vt IT-97-25, Prokurör vs. Milorad Krnojelac, IT-98-33-T, Prokurör vs. Radislav Krstić, 02.08.2001; IT-94-1, Prokurör vs. Duško Tadić et al.
- [19](#) ICTR, ICTR-95-1-T, Kayishema ja Ruzindana, 21.05.1999, p 91.
- [20](#) Cassese, A. International Criminal Law, lk 141–143.
- [21](#) Ibid .
- [22](#) IT-99-36-T, Prokurör vs. Radoslav Brđanin, 01.09.2004, p 970. Vt ka nt ICTR-96-94-T, Prokurör vs. Jean Paul Akayesu, 02.09.1998, p 523; ICTR-95-1-T, Prokurör vs. Clement Kayishema and Obed Ruzindana, 21.05.1999, p 93.
- [23](#) IT-05-88/2-T, Prokurör vs. Zdravko Tolimir, 12.12.2012, p 745.
- [24](#) IT-95-10-T, Prokurör vs. Goran Jelišići, 14.12.1999, p-d 68, 48.
- [25](#) IT-97-24-T, Prokurör vs. Stakić, 31.07.2003, p 546.

- [26](#)IT-97-24-T, Prokurör vs. Stakić, 31.07.2003, p-d 546, 547, 549.
- [27](#)IT-05-088-T, Prokurör vs. Vujadin Popović et al., 10.06.2010, p-d 856, 858, 882.
- [28](#)IT-95-5/18-T, Prokurör vs. Karadžić, 24.03.1996, p 94.
- [29](#)Cassese, A. International Criminal Law, lk 144.
- [30](#)Keelatud teod: 1) tapmine, 2) hävitamine, 3) orjastamine, 4) deporteerimine, 5) vangistamine, 6) piinamine, 7) vägistamine, 8) tagakiusamine, 9) sunnitud kadunuks jäämine, 10) apartheid, 11) muud inimsusevastased teod.
- [31](#)ICTY, IT-94-1, Prokurör vs. Duško Tadić, 02.10.1995, p 141.
- [32](#)Rwanda Rahvusvahelise Kriminaaltribunali statuut. – https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ictr_ef.pdf.
- [33](#)International Criminal Court (ICC). Elements of Crimes. 2011. – <https://www.refworld.org/docid/4ff5dd7d2.html> (13.12.2021).
- [34](#)ibid., art 7, sissejuhatus, p 3.
- [35](#)Bassiouni, M. C. Crimes against humanity: historical evolution and contemporary application. New York: Cambridge University Press 2011.
- [36](#)IT-96-23, IT-96-23/1-A, Prokurör vs. Kunarac et al., 12.06.2002, p 97.
- [37](#)ibid., p 91.
- [38](#)IT-95-13/1-A, Prokurör vs. Mrkšić et al., 05.05.2009.
- [39](#)Bassiouni.
- [40](#)IT-94-1-A, Prokurör vs. Duško Tadić, 15.07.1999, p 239.
- [41](#) Bassiouni.